

УДК 346.7:330.341.1

О. М. ДАВИДЮК

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри господарського права
Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого, Харків
e-mail: daviduk1983@mail.ru

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Присвячено окремим науковим проблемам господарсько-правового регулювання державної підтримки технологій в умовах децентралізації державного впливу на суспільні відносини, пов'язані зі створенням, втіленням та використанням технологій.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, технологія, трансфер технологій, державна політика, державне регулювання, принципи державного регулювання.

Постановка проблеми. Очевидним та безспірним є той факт, що національна економіка України гостро потребує оновлення власних виробничих активів обладнанням і устаткуванням, яке належить до більш високого технологічного укладу [1, с. 31]. В сучасних умовах розвитку сфери господарювання такого результату можливо досягнути виключно за рахунок втілення у виробничу сферу народного господарства новітніх та передових технологій. Але чинне законодавство України у цій сфері вже давно не відповідає тим вимогам, що до нього висуваються з боку суб'єктів господарювання, які виявили бажання втілити технологію у свій цілісний майновий комплекс та здійснити власну господарську діяльність із її використанням. Саме тому головним завданням юридичної науки є розробка якісно оновленого правового інституту трансферу технологій, у якому будуть поєднані як приватноправові інтереси виробника, так і публічний інтерес держави до широкого проникнення цих об'єктів у національну економіку України. Не-

зважаючи на те, що Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» було прийнято в нашій країні ще у 2006 р., в практиці господарювання суспільні відносини, пов'язані зі створенням, передачею прав та втіленням технологій не набули значного поширення. Вказаний об'єкт до цього часу залишається не затребуваним із боку вітчизняних виробників.

На нашу думку, першочерговим етапом реформування системи законодавства у сфері трансферу технологій є фіксація основоположних засад, принципів, на яких у подальшому має моделюватись система нормативного впливу на ці суспільні відносини. Серед усієї сукупності принципів, що мають бути застосовані законодавцем, деякі з них поки ще не відомі науці господарського права, деякі потребують істотного оновлення. На думку автора дослідження, передусім потрібно змінити принцип надання державної підтримки тим суб'єктам господарювання, які розроблюють, втілюють та використовують технології у своїй господарській діяльності.

Статтю присвячено науковим проблемам реалізації нової системи державної підтримки розробників та користувачів технологій, що має бути побудована на принципі децентралізації із залученням до участі у цьому процесі як суб'єктів господарювання приватноправової сфери, так і органів державної влади, органів місцевого самоврядування. Головною *метою* дослідження є встановлення сучасного стану нормативного урегулювання відносин, пов'язаних із державною підтримкою обігу технологій в Україні, дослідження досвіду Європейського Союзу у цій сфері, визначення переліку першочергових заходів щодо реформування чинного законодавства України у цій сфері на основі принципу децентралізованої державної підтримки втілення технологій до виробничого сектору народного господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження за цим напрямом здійснювалося багатьма науковцями в галузі як юридичної науки, так і економіки, державного управління. На особливу увагу заслуговують праці таких учених, як Ю. Є. Атаманова [2], К. Ю. Іванова [3, с. 448–473], О. В. Гладка [4; 5]. Проте жоден із названих авторів так і не дійшов однозначного висновку про те, чи є доцільним застосувати принцип децентралізованої державної підтримки як основоположний елемент загального алгоритму побудови оновленої системи державного впливу на господарські відносини у сфері обігу технологій.

Формулювання цілей. Основна мета статті полягає в тому, щоб визначити сучасний стан нормативного урегулювання відносин, пов'язаних із державною підтримкою обігу технологій в Україні, дослідження досвіду Європейського Союзу у цій сфері, визначення переліку першочергових за-

ходів щодо реформування чинного законодавства України на основі принципу децентралізованої державної підтримки втілення технологій до виробничого сектору народного господарства.

Предметом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають з приводу створення, передачі прав та використання технологій, а також засоби державної підтримки суб'єктів господарювання, які є учасниками вказаних відносин.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень ст. 24 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [6] державна підтримка у сфері обігу технологій здійснюється шляхом надання державних гарантій щодо погашення кредитів комерційних банків, наданих для придбання технологій та їх складових, необхідність застосування яких визначена потребами держави і суспільства у цих технологіях. При цьому така підтримка надається не всім суб'єктам господарювання, а лише підприємствам, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, до відання Національної академії наук України та галузевих академій наук, що здійснюватимуть випуск продукції за державним замовленням, за рішенням Кабінету Міністрів України, виключно у межах повноважень, встановлених законом про Державний бюджет України.

Згідно з положеннями ст. 6 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [7] як додаткові заходи державної підтримки трансферу технологій можуть бути використані заходи, передбачені для підтримки реалізації середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Для реалізації середньострокових пріоритетних напрямів державою запроваджуються заходи щодо:

1) розвитку інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо);

2) першочергового розгляду заявок на винаходи, що відповідають середньостроковим пріоритетним напрямам загальнодержавного рівня;

3) прямого бюджетного фінансування та співфінансування;

4) відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами господарювання у банках;

5) часткової компенсації вартості виробництва продукції;

6) кредитів за рахунок коштів державного бюджету, кредитів (позик) і грантів міжнародних фінансових організацій, залучених державою або під державні гарантії;

7) субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;

8) податкових, митних та валютних преференцій.

При цьому такі заходи мають реалізовуватись у формі державних цільових програм, державного замовлення, регіональних і місцевих інноваційних програм та окремих інноваційних проєктів, на трьох рівнях — загальнодержавному, галузевому та регіональному.

Вказані положення Закону було деталізовано наказом Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України від 5 лютого 2014 р. № 22 «Про затвердження Методичних примірних рекомендацій щодо підготовки регіональних інноваційних програм» [8], а також наказом Міністерства освіти і науки України № 1764 від 13 грудня 2013 р. «Про затвердження примірної структури бізнес-плану інноваційного проєкту» [9].

Крім перерахованого, державна підтримка трансферу технологій може бути надана в межах правового режиму діяльності наукових парків (статті 17–20 Закону України «Про наукові парки» [10]) та індустріальних парків (статті 34–36 Закону України «Про індустріальні парки» [11]).

На перший погляд здається, що така система державної підтримки розробки, втілення та використання технологій є достатньою для того, щоб створити всі необхідні передумови для належного розвитку суспільних відносин, пов'язаних із їх трансфером. Але, як свідчить практика господарювання, таких відносин у нашій країні виникло дуже мало. На нашу думку, головною причиною такого результату є неефективність застосованих державою важелів впливу та відсутність дієвої і потрібної допомоги для суб'єктів господарювання, які задіяні в процесі обігу технологій. На цю ситуацію не вплинув навіть той факт, що сьогодні в Україні діють 11 наукових парків, 57 бізнес-інкубаторів (більшість із них зосереджена в Харківській, Донецькій, Київській, Миколаївській та Одеській областях), 27 регіональних центрів з інвестицій та розвитку, 10 регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації (у містах Київ, Житомир, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Львів, Полтава, Рівне, Хмельницький, Черкаси та Чернігів) [12, с. 5].

Системний аналіз викладених положень чинного законодавства України дозволяє однозначно вказати на те, що засоби державної підтримки цих відносин розробляються за засадами «даємо, що можемо», але не розвиваються на засадах «даємо те, чого не вистачає». Головною передумовою такого підходу є відсутність інформації про реальні потреби конкретного суб'єкта господарювання, який втілює індивідуально визначену технологію та відсутність належних ресурсів і механізмів щодо отримання такої допомоги. Іншими словами, державна допомога не має адресного характеру, вона надається всім без винятку суб'єктам господарювання, які здійснюють господарську діяльність у межах України, окремої галузі народного господарства, у межах певного регіону чи в межах такого інституційного утворення, як науковий парк або ж індустріальний парк.

На нашу думку, такий підхід у складних економічних умовах, в яких опинилась Україна на сучасному етапі свого розвитку, постійного дефіциту бюджету, браку вільних ресурсів, не може бути успішним та не призведе до гарантованого отримання позитивного господарського результату. На нашу думку, засоби державної підтримки трансферу технологій мають індивідуальний, адресний характер та виражатись у реально необхідних суб'єктам господарювання пільгах, дотаціях чи додаткових гарантіях. Це можливо досягти лише за умови персоналізованого підходу до кожного із учасників відносин у сфері обігу технологій, зосередження реальної інформації про їх потреби, обов'язкового залучення до цього процесу представників територіальної громади, органів місцевого самоврядування.

Такий досвід є в законодавстві країн Європейського Союзу. Так, усі заходи підтримки тут мають регіональний характер [13, с. 144]. Всі регіони розподілені на такі групи:

— регіони, які знаходяться на периферії (цей тип регіонів часто характеризується переважанням традиційних галузей промисловості та сектору низькотехнологічних послуг, з низьким рівнем показників НДДКР, продуктивних та процесних інновацій та середнім рівнем доходів населення, який є нижчим за показники національного рівня) [13, с. 144–145];

— регіони із застарілою промисловою базою та депресивні регіони (до цієї категорії зазвичай належать регіони із застарілою промисловістю, яка перебуває в процесі реструктуризації, із середнім рівнем доходів населення (порівняно із національним рівнем доходів), середнім рівнем людських ресурсів та здатністю створювати нове знання, що коливається від середнього до високого, яка, у той же час швидко застаріває) [13, с. 145];

— центральні регіони із фрагментованими мережами (до таких регіонів зазвичай відносять регіони з порівняно високим рівнем доходів, де сконцентровані висококваліфіковані людські ресурси, це регіони, у яких зазвичай розташовані найбільш важливі університети та дослідницькі організації) [13, с.145].

При цьому державна підтримка здійснюється як за допомогою надання доступу до певних ресурсів, так і за допомогою прямого фінансування чи надання непрямих фінансових преференцій. Головним принципом надання державної підтримки при цьому є поєднання ресурсів територіальної громади, яка проживає на певній місцевості та загальнодержавних ресурсів і ресурсів, акумульованих на рівні самого Європейського Союзу [13, с. 147]. При цьому територіальна громада виділяє такі ресурси та кошти для підтримки тих інновацій, які можуть створити позитивний ефект для конкретного регіону. Саме на цьому рівні представники територіальної громади збирають відо-

мости про те, чого саме не вистачає суб'єктам господарювання на їх території та поєднують із інтересами територіальної громади. На загальнодержавному рівні та рівні Європейського Союзу у цілому фінансуються та підтримуються лише фундаментальні наукові дослідження, що проводяться Вищими навчальними закладами (університетами) та відповідними науково-дослідними установами [13, с. 147].

На думку автора, саме така концепція поєднання приватноправових інтересів суб'єктів господарювання, інтересів територіальної громади, загальнодержавних інтересів дозволить надати саме ту адресну допомогу і підтримку, яка і буде необхідна для розробників та користувачів технології на сучасному етапі розвитку економіки України.

Виходячи з наведеного, доцільним вбачається запропонувати авторську модель державної підтримки розвитку відносин, пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій, що і має бути **опосередкована принципом децентралізованої державної підтримки**.

Висновки. У національному законодавстві України необхідно відобразити розподіл усіх без винятку засобів державної підтримки трансферу технологій за регіональним принципом. В основу такого поділу покласти головні регіональні географічні, економічні, промислові, виробничі особливості конкретного регіону. Такий поділ може не збігатися із адміністративно-територіальним укладом нашої держави, він має бути умовним і в межах одного регіону може бути об'єднано декілька областей України. З метою уніфікації чинного законодавства, можливим вбачається впровадити класифікацію із права Європейського Союзу із поділом на: а) регіони, які знаходяться на периферії; б) регіони із застарілою промисловою базою; в) депресивні регіони; г) центральні регіони із фрагментованими мережами. Такі зміни доцільно відобразити в положеннях Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та положеннях перспективного акта законодавства — Закону України «Про технології в Україні».

Фінансування та/або ресурсне забезпечення суб'єктів господарювання, які беруть участь у трансфері технологій, має відбуватись у пропорційному відношенні як органами місцевого самоврядування, так і державою. Відсоткове співвідношення фінансової допомоги та/або ресурсного забезпечення учасників трансферу технологій має різнитись залежно від типу регіону, в якому перебуває такий суб'єкт господарювання. Для більш економічно відсталих регіонів відсоток участі держави має бути більшим. Вказаний аспект повинен бути відображений у таких нормативно-правових актах, як закони України: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та положеннях перспективного акта законодавства — Закону України «Про технології в Україні».

Предметом державної підтримки мають бути ті інноваційні проекти чи проекти втілення технологій, які будуть відібрані для цього уповноваженими представниками територіальної громади — органами місцевого самоврядування із урахуванням місцевих інтересів та потреб групи населення, яке проживає в межах конкретної адміністративно-територіальної одиниці. Критерії відбору вказаних проектів мають бути законодавчо закріплені в положеннях Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та мають бути сформовані у вигляді обов'язку для такого роду територіальних органів.

Виключно з боку держави мають надаватись фінансові кошти та ресурси тільки для вищих навчальних закладів, наукових і науково-дослідних установ та створених на їх базі наукових центрів, і тільки для провадження фундаментальних наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи технологій виробництва в галузях народного господарства : навч. посібник / [Євген Петрович Желібо, Дмитро Віталійович Анопко, Віктор Миколайович Буслик, та ін.]. – К. : Кондор, 2005. – 716 с.
2. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія / Ю. Є. Атаманова. – Х. : ФІНН, 2008. – 424 с.
3. Правове регулювання інноваційних відносин : монографія / кол. авторів: С. М. Прилипко, А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова та ін. – Х. : Юрайт, 2013. – 688 с.
4. Гладка О. В. Комерційна концесія як складова інноваційно-інвестиційної політики держави // Юрист України. – 2013. – № 4 (25). – С. 72–78.
5. Гладка О. В. Технологія як складова предмета комерційної концесії // Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2014. – № 2 (17). – С. 188–197.
6. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 45. – Ст. 434.
7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 8 вересня 2011 р. № 3715-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – № 19–20. – Ст. 166.
8. Про затвердження Методичних примірних рекомендацій щодо підготовки регіональних інноваційних програм [Електронний ресурс] : наказ Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України від 05.02.2014 р. № 22. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0402323-13>.
9. Про затвердження примірної структури бізнес-плану інноваційного проекту [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.12.2013 р. № 1764. – Режим доступу: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/1382>.
10. Про наукові парки : Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2009. – № 51. – Ст. 757.
11. Про індустріальні парки : Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 22. – Ст. 212.

12. Регіональні інноваційні системи: досвід розвинених країн і перспективи його використання в Україні : навч.-метод. посіб. – К. : ДП «Укртехінформ», 2013. – 325 с.
13. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. – Т. 1. Ключові особливості інноваційної політики в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки – Порівняння ситуації в ЄС і Україні. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К. : Фенікс, 2011. – 214 с.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2014

Рецензент — доктор юридичних наук, доцент В. С. Мілаш, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна.

Reviewer — V. S. Milash, Doctor of Legal Sciences, associate professor, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine.

О. М. ДАВИДЮК

кандидат юридических наук, доцент кафедры хозяйственного права Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Харьков

ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА ДЕЦЕНТРАЛИЗОВАННОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ ВНЕДРЕНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ

Посвящено отдельным научным проблемам хозяйственно-правового регулирования государственной поддержки технологий в условиях децентрализации государственного воздействия на общественные отношения, связанные с созданием, воплощением и использованием технологий.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, технология, трансфер технологий, государственная политика, государственное регулирование, принципы государственного регулирования.

О. М. DAVYDIUK

PhD. (Legal Sciences), associated professor of the Economic Law Department, Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv

ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF DECENTRALIZED STATE SUPPORT OF TECHNOLOGY IMPLEMENTATION

Problem setting. The article is dedicated to problems of state support system implementation of developers and users of technologies, which must be built on the decentralization principle with involvement in this process of both business subjects of the private law field and the state and local authorities.

Recent research and publications analysis. The above-determined issue has become a subject of research for many scientists in the field of law as well as economy and state management. The following scientists are Y. Atamanova, K. Ivanova, I. Hladka. However, none of the above-mentioned scientists didn't come to the conclusion regarding expediency of the decentralized state support principle application as a core element of the general algorithm of the renovated system of the state impact on economic relations in the field of a technology flow.

Paper objective. The objective of the paper is to determine a list of top-priority steps of the current Ukrainian legal system reformation on the basis of the principle of decentralized state support of technology implementation in the economy.

Paper main body. The means of the technology transfer state support must have individual, targeted character and embody in really requested benefits, dotations or additional guaranties. This can be achieved only under conditions of a personalized approach to each member of the relations within the technology flow field. All the supporting means are directed to certain regions: peripheral, with the out-of-date industrial base and depressive and central ones.

Conclusions of the research. Within the Ukrainian law all the means of the transfer technology state support must be divided according to the regional principle. These improvements must be disclosed in the Law of Ukraine «On state regulation of activity in the field of technology transfer», «On technologies in Ukraine». Financing economic entities, which take part in technology transfer, must be proportionally performed by both the local authorities and the state. These must be indicated in the Laws of Ukraine «On local self-governing in Ukraine», «On state governance in the sphere of technology transfer», «On technologies in Ukraine». Only those projects, selected by entitled representatives of a local community, can be subjects of the state support. Criteria of the above-determined projects must be legally approved in statements of the Law of Ukraine «On local self-governing in Ukraine».

Short Abstract to an article

ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF DECENTRALIZED STATE SUPPORT OF TECHNOLOGY IMPLEMENTATION

Abstract. The article is dedicated to certain scientific issues of the economic and legal regulation of technology state assistance under conditions of state impact on social relation decentralization, related to creation, implementation, and application of technologies.

Key words: innovation, innovative activity, technology, technology transfer, state policy, state regulation, state regulation principles.